

MİTOLOJİDE HUKUK

H. Argun BOZKURT
Avukat

Mitoloji biraz gerçek biraz hayali barındıran bir kavram. Buna büyüklere masallar da diyebiliriz. Bir ayağı sanatta, bir ayağı yaşanmış olaylarda olan bir disiplin. Çeşitli coğrafyalardaki mitolojilere baktığımızda aralarında bir benzerlik görmekteyiz. Örneğin yazılı ilk belgeleri ortaya koyan Sümerlerdeki mitolojik olaylar ve kahramanlar ile Antik Yunan'daki, Hititlerdeki ve Eski Mısırlılardaki mitolojik olaylar ve kahramanların benzerlik taşıdıklarını söyleyebiliriz.

Mitoloji öyle bir disiplin ki, tıp, hukuk, askerlik, aşk, yemek-içmek gibi çeşitli bilim ve bilgi dallarını da kapsamakta.

Tıptaki mitolojik kavramlara baktığımızda bir çok psişik sorunun binlerce yıl önce öykülerde dile getirildiğini görürüz. Hukukta da bu böyle. Kız kaçırma, cinayet, tecavüz, hırsızlık gibi konularla bezeli mitolojik öyküler mitoloji edebiyatını oldukça zenginleştirmiştir.

Günümüzün insanoğlu ile ilkel insanın kaygısı, korkusu ve hayranlığını gösterdiği anlar, tabiat olayları karşısında takındığı tavırlar arasında mitolojik öykülerle bir bağ kurulmuştur. Sümerlerde, Hititlerde 4000-5000 yıl önce yaşanan olayları yazma, öyküleştirme ve sanat vasıtasıyla anlatma

olgusu, günümüzden 2500 yıl öncesinde Antik Yunanda sanatsallaştırarak anlatma , bu öyküleri mitoloji tadında anlatmaya ulaşmıştır.

İlkel insanın güneş ile etkileşimi, uçsuz bucaksız denizler karşısındaki ufaklığı, fırtınalar, depremler, sel felaketleri karşısındaki çaresizliği hep birer tanrıya ve mitolojik öyküye bağlanmıştır.

İşte mitoloji böyle bir şey. İçinde insanlık tarihi gizlenmiş masallar diyarı. Bugün burada ben sizi bu diyara götürmek istiyorum.

Hukuk ve Mitoloji denince aklımıza hemen Themis yani eski Yunanlı adalet tanrıçası Themis gelir. Themis gözleri bağlı , bir elinde kılıç , bir elinde terazi tutan şu hoş, alımlı kadın. Adalet mekanlarında, bir çok etkinlikte hep Themis'i betimler dururuz. Themis adaleti simgeler. Terazisi ile haklıyı ve haksızı tartarak tespit eder. Gözleri kapalıdır. Çünkü önüne getirilen kişilerin niteliğinden, cinsiyetinden veya statüsünden etkilenmek istemez. Tarafsızlıkla işini yapmak ister. Elinde kılıcı vardır. Çünkü adalet ancak güçle ve zor kullanılarak yerine getirilebilir. Kılıç ile suçlunun cezasını vereceğini anlatır.

Antik Yunan'da Themis'in tarafı olduğu bir çok mitolojik öykü vardır. Themis Zeus'un Hera'dan sonraki ikinci karısıdır. Hani şu çapkın, kudretli baş tanrı, Olimpos ve İda'nın (Kaz dağları) efendisi olan ve Mitolojik öykülerin baş aktörü Zeus'un.

Zeus öyle renkli ve meşgul bir kişidir ki, artan anlaşmazlıklardan bunalır ve Hera'nın da oluru alarak Themis adlı uzun boylu, hoş bir tanrıça olan bir kadınla evlenir. Amacı üzerindeki adalet yükünü atmaktır. Themis'in üzerine yıkmaktır. Zeus artık çok gerekmedikçe ilgilenmeyecektir anlaşmazlık ve davalarla.

Themis adalet tanrıçası olarak tanınır, ünlenir. Ancak antik yunana baktığımızda Themis hiç de bugünkü gibi tasvir edilme-

miştir. O zamanki Themis asası, kara bir giysi içindedir. Kılıç falan da taşımaz. Terazisi ise yoktur. Themis'e terazi ve kılıç Rönesans dönemindeki ressamlarca yakıştırılmıştır. Ama Bu Themis tasvirinin Hitit ve Sümer adalet tanrılarında asa taşınması ve siyah giysileri yönünden benzerlik taşıdığını söylememiz gerekir.

Themis tanrılar mahkemesinin baş yargıcidir. Tanrılar arasındaki anlaşmazlıklar kadar, insanlar arasındaki davaları da çözümler. İşleri yoğun ve önemlidir.

Ama bilmeliyiz ki, Antik Yunan'dan binlerce yıl önce kurulmuş bir çok medeniyet vardır. Antik Yunan MÖ 500 lü yıllarda zirveye ulaşmış , görece yeni bir medeniyettir. Yani mazisi ancak 2500 yıldır. Anadolu'ya hatta Mezopotamya'ya baktığımızda, yani güneşin doğduğu doğuya baktığımızda MÖ 4000-5000 yıllarında yazı bulunmuş, 6000 yıl öncesinden başlayarak büyük bir kültür devleti oralarda yeşermiş, yaratılmıştır.

Aylardır çeşitli etkinlikler ve ortaya çıkardığımız yayınlarımızla anlatmaya çalıştığımız şey bu. Doğu, yani Anadolu, yani komşumuz Irak ve dolayları Antik Yunan'ı yaratmıştır. Devasa Roma İmparatorluğu bizim topraklarımızdaki kültür ve birikimden beslenmiştir.

5000-6000 yılı aşkın bir uygarlık serüveni yaşayan Anadolu ve Mezopotamya bugün pek ünlü kavram ve olguların atası olarak tarihte yerini almaktadır.

Yazıyı ilk bulan Sümerler ve onun mirasını devralıp, dünya imparatorluğu yaratan Hititler ve Eski Mısırlılar Antik Yunan ve Roma İmparatorluğunun beslenme ve esin kaynaklarıdır. Gerçekten de Sümerlere baktığımızda , adalet tanrısı UTU , Sümer mitolojisinde adalet işini üstlenmiş bir tanrıdır. Adalet tanrısı en önemli tanrıdır. Güneş tanrısı ile birdir. Hem dünyayı yönetir , hem de adaleti düzenler. Yeryüzündeki yasaları yapar. İnsanlara , krallara yasalarını, emirnamelerini ve kararlarını tebliğ eder.

Yasaları yapmakla kalmaz. Onları uygular. Çözümlemesi gereken ihtilafları , davaları halleder. Haksızlıklara engel olmak da onun görevidir. Haksızlıklara engel olmak için bazen birilerini savunmak zorunda kalır.

Sümer Adalet tanrısı Utu heykel ve yazıtlarda asası, yüzüğü ve elinde tuttuğu uzun testeresi ile betimlenir. Asa ve yüzük onun hakimiyet simgesidir. Etrafındaki güneş ilkel insanın taptığı en büyük güç olarak gördüğü ulaşılmazlığı ve kudreti temsil eder. Uzun testereyi ise adaleti dağıtırken kullanır. Yasaları keser biçer ve yaratır. Uzun testeresi ile suçluları cezalandırır. Bu testere gel zaman git zaman Themis'in kılıcı olmuştur.

Hititlere baktığımızda MÖ 2000 yılları onların zaferden zafere koştukları yıllardır. Başkentlerini Anadolu'da Hattuşaş'ta kurmuşlardır. Hitit hukuku sistematik, çok yönlü ve dengeli bir hukuk sistemidir. Yazılıdır. Sözleşme hukuku ve Ceza hukuku alanlarında önemli aşamalar kaydetmiştir. Uluslararası hukuk ve diplomasinin yazılı kurallarının en güzel örneklerini Hitit hukukunda ortaya çıkmıştır. Böylesine gelişkin hukuk sisteminin elbetteki hukuk mitolojisi de vardır. Binlerce yıl önce yazılı hale getirilmesi ise bir başka önemli özelliği. Hitit adalet tanrısının adı Şamaş. Eski Türklerdeki Şaman'ı çağrıştıran bir isim.

Şamaş asası , yüzüğü ile hakim bir tanrı. Şamaş'ın da ince uzun bir testeresi var. Güneş kursu (halesi) onun için de çok önemli. Şamaş testeresi ile adalet dağıtır. Haklı ve haksız bunlarla birbirinden keser atar. Yasaları ölçer, biçer ve keser. Hukuk Şamaş için bir mühendislik işi gibidir. Ölçüsü, dengesi olan bir iştir, adalet işi. Bu nedenle asasını dengeli kullanır. Testeresi adil olmak durumundadır. Yüzüğü bir mühür gibi parmağında ışıltır. Yaptığı işlere yüzüğü ile damgasını vurur. Bu yüzük daha sonra imparatorların, sultanların, padişahların mührüne, imzasına dönüşecektir. İşte Hitit mitolojisi bu denli öz su gibidir.

Sümer adalet tanrısı Utu ve Hitit adalet tanrısı Şamaş hem yeryüzünün hem de yeraltının hakimidir. Utu ve Şamaş gece olduğunda yeryüzünden yeraltına inerler. Yeraltında yargılama ve muhakeme yaparlar. Yeraltında cennet kapısının önünde ölümler ikinci bir yargılamaya tabi olurlar. Sorguları yapılır. Adalet tanrısı yardımcıları ile birlikte ölümleri dinler, yaşarken verdikleri hesap bir de cennetin kapısında kontrol edilir. İkinci yargılamadan da beraat edenler, cennete girerken, suçlu görülenler sonsuza kadar işkencelere tabi tutulacaklardır.

Antik Yunan'a baktığımızda orada da yer altında yargıçlık yapan bir tanrının olduğunu görürüz. Antik Yunanda yer altı yargıcının adı tanrı Hades'tir. Hades Zeus'un kardeşidir. Ölen insanlar Hades'in karşısına çıkmak için cennetin kapısında beklerler. Hades ve 3 kişilik yardımcı yargıçları cennete kabullerini bekleyen insanların son yargılamasını yaparlar. Aklanırlarsa onları cennete alırlar. Eğer mahkum olurlarsa işkenceler içinde sonsuza kadar kıvrınacaklardır.

Ölümden sonra yargılama, hesap verme, cennetin kapısı ve cennet ile cennete kabul edilmeyenlerin işkencelerle cezalandırılması dini kitaplardaki tasvirlerle benzerlik taşımaktadır.

Evet sayın konuklar gördüğümüz gibi Anadolu ve Mezopotamya mitolojisi, hukuk varlıkları Antik Yunan'ı ve Roma İmparatorluğunu derinden etkilemiş, onlara bir çok konuda aşamadıkları bir alt yapı yaratmıştır.

Bizler avukatız. Hukuk müzesinde avukat tanrıçaları anlatmadan mitoloji faslını kapatmak olmaz.

Mitolojide avukatı ilk Eski Mısırlılarda görüyoruz. MÖ 2000 yılları Mısırlılar için parlak yıllar. Mısırlılarda da gelişmiş bir hukuk sistemi var. Yazılı kanunlar var. Mahkeme binaları, hakimler, avukatlar adalet sistemi içinde önemli yer tutuyorlar.

Bundan 4000 yıl öncesine gidelim. Eski

Mısır'a o firavunlar, katipler ülkesine doğru bir uzanalım.

Eski Mısır'da , Maat adalet tanrıçası. Kafasında bir tüy taşıyor. Onun da asası ve yüzüğü var. Güneş onun için de çok önemli. Maat mısır mitolojisinde adaleti sağlıyor. Yasalar yapıyor. Suçluları cezalandırıyor. Maat yeryüzündeki adalet tanrıçası iken Osiris ise yeraltındaki adalet tanrıçası . Osiris kuş kafalı, cetveli olan , teraziden ve tüyden yararlanarak yargılama yapan bir adalet tanrısı.

Osiris'in hüküm salonu bir çok freske konu olmuştur. Osiris cennete girmek için bekleyen ölünün kalbini terazinin bir kefesine koyar, terazinin diğer kefesine ise tüyü koyar. Eğer kalp ağır basarsa bu o kişinin çok suç ve günah işlediğini, ilahi yasaları çiğnediğini gösterir. Mısır mitolojisine göre , suçsuz bir kalp tüyden hafif olmalıdır.

Mısır mitolojisinde avukatlar da yer almıştır. Yeryüzündeki yargılamalarda , avukat müvekkiline sadece yazılı yardım yapabilir. Duruşmalarda yanında bulunamaz, duruşmalarda konuşamaz. Oysa ölen bir kişi ölüler ülkesine gittiğinde konuşup kendisini savunamayacağından burada kendisine yardımcı olarak bir savunman gereklidir. Bu işi ise ustaphi isimli heykelcikler yapar. Ustaphi avukat heykelciktir. 30-40 cm boylarında, renkli bu heykelcikler, kişi öldüğünde onunla birlikte toprağa verilirler. Ustaphi isimli bu avukat heykelcikler, öteki dünyada sorgulama esnasında öleni savunur. Onun yerine konuşur, yaptıklarının suç olmadığını, ilahi yasaları çiğnemediğini anlatır. Onun cennete kabulü için çabalar durur. Arkeolojik kazılar göstermiştir ki, Ustaphi heykelcikleri bazı mezarlarda tek bir iken, bazı mezarlarda birden çoktur. Özellikle firavun mezarlarında çok sayıda Ustaphi heykelciğinin olduğu tespit edilmiştir. Bu değişken sayı kişinin zenginlik derecesi ile ilgilidir. Fakir kimseler tek bir avukat yani Ustaphi heykelciği yaptırıp mezara koyabilmekteyken, zenginler birden çok Ustaphi ile daha etkili savunma yapabileceğini dü-

şünerek çok sayıda avukat Ustaphilerden mezarına koydurmaktadır.

Antik Yunan'a baktığımızda Litai'ler avukat tanrıça olarak karşımıza çıkıyor. Litai'ler Zeus'un kızları. Çirkin, total ve kırışık kızlar bunlar. Litailerin varlığını Homeros'tan öğreniyoruz. Litai'ler yani Yalvarılar yani Avukat Tanrıçalar insanların yasaları çiğnemesi için çabalayıp duruyorlar. Suç tanrısı Ate'nin insanları kandırmasına engel olmaya insanları Ateye kanmaması yönünde iknaya çabalıyorlar. Ate'ye engel olmak da onların görevi. Eğer insanlar Ate'ye kanıp suç işlerlerse onları mahkemelerde savunuyorlar. Zeus'tan , Themis'ten ve diğer davacı tanrılardan o kişinin affedilmesi için yardım diliyorlar. Yalvarılar olarak da adlandırılan Litai'ler bazen de kötü insanların karşısında , mağdurun yanında yer alıp , suçlunun en ağır ceza ile cezalandırılmalarını mahkemeden istiyorlar. Yani bazen sanığı bazen de mağduru savunuyorlar. Litai'lerin yaptıkları işlere baktığımızda bugün biz avukatların yaptıkları işlerle benzerlik taşıdığını görmekteyiz. Litailer bu nedenle biz avukatların tanrıçası. Themis daha çok yargıcı, mahkemeyi temsil ederken avukatları Litai'ler temsil etmektedir.

Litailerin görünüşleri çirkin ama, yürekleri saf ve temiz. Topallıkları çok çalışmaktan. Oradan oraya koşuşturmak onları topallaştırmış. Yüzlerini kırışıklıkları erken yaşlanmadan. İnsanların dertlerini almak, affedilmelerini sağlamak için yalvarmak onları bedenen yıpratmış bu nedenle elleri yüzleri kırış kırış. Yaşadıkları acı, keder, dert üstlenme onları erken çökertmiş. Ama dediğim gibi yürekleri temiz. Çünkü Litailer vefakar, cefakar .

Değerli okuyucular bir dahaki yazımda sizlere Tenedos yani Bozcaada baltasının nasıl İngiliz yargıçlarının duruşma tokmağı haline geldiğini , yargıçların cüppelerinin yakasındaki sırmalı zeytin yapraklarının , Ege kıyılarına yıldırımlar fırlatan Zeus'un şimşek kırıntılarından oluştuğunu anlatabilirim.